

Архів Інституту археології НАН України

П.П. КУРІННИЙ

ЕТНОГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ

Умань 2014

УДК 930.26
ББК 63.4(4 Укр)
К 93

Рецензенти:

Мельниченко Василь Миколайович, канд. історичних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту історії і філософії Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, голова Черкаської обласної організації Національної спілки краєзнавців України

Сокирська Влада Володимирівна, канд. історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та правознавства УДПУ імені Павла Тичини.

У даній книжечці опубліковані зібрані П. Курінним народні весільні пісні і дитячі ігри, які зберігаються у Архіві Інституту археології НАН України (фонд 10). Вони є важливим джерелом для дослідження життя і побуту населення краю у минулому.

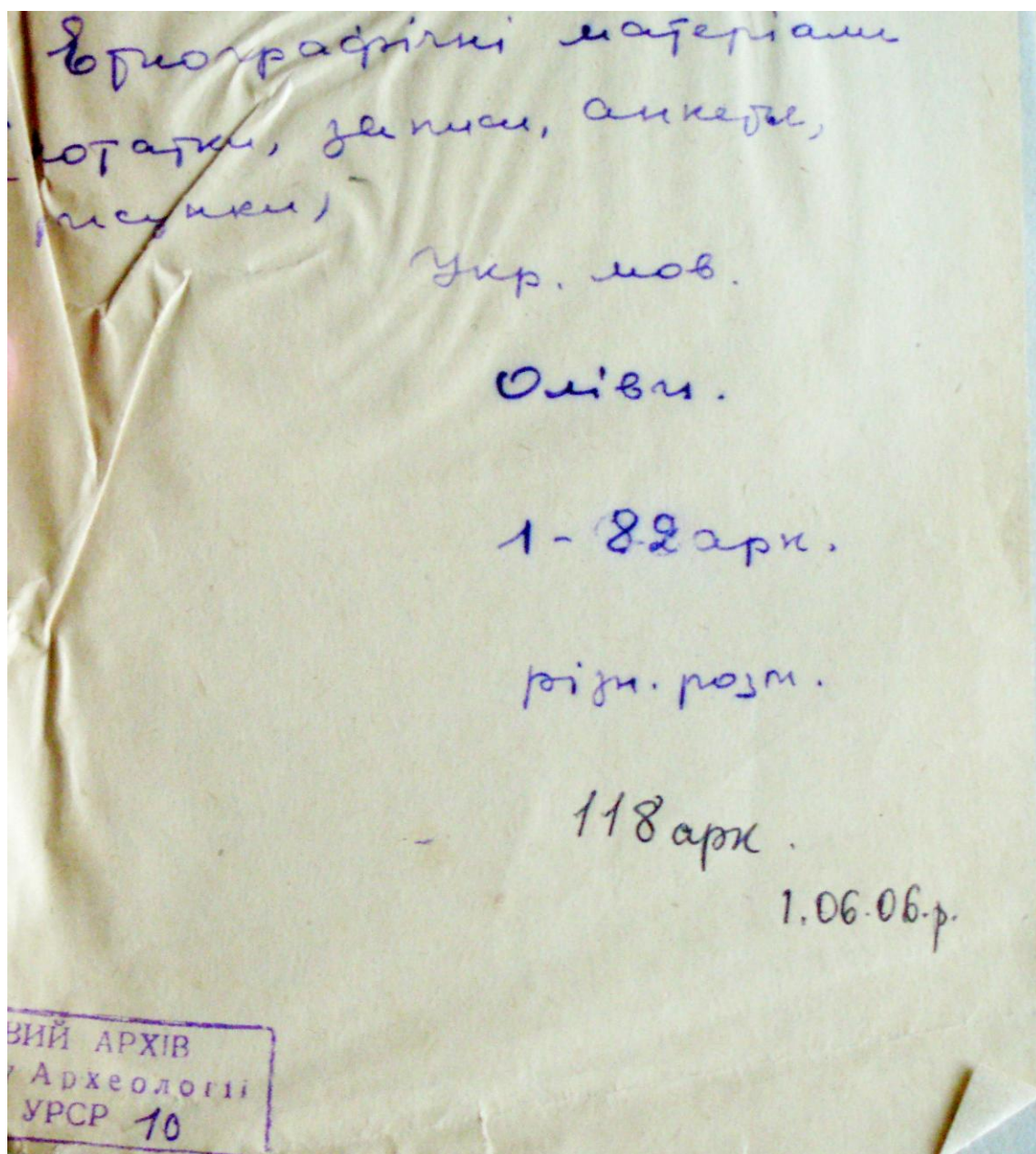
Матеріали можуть бути цінними для студентів, вчителів, працівників культури, краєзнавців і всіх, хто цікавиться минулим краю.

Рекомендовано до друку на засіданні кафедри всесвітньої історії та правознавства УДПУ імені Павла Тичини.

Протокол № 12 від 26 червня 2014 року.

К 93 **Петро Курінний** Етнографічні матеріали. Передмова і вступна стаття П. Горохівського. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2014. – 46 с.

УДК 930.26
ББК 63.4(4 Укр)
К 93

Сторінка з архіву Інституту археології НАН України

ПЕРЕДМОВА

ЕТНОГРАФІЧНІ СТУДІЇ ПЕТРА КУРІННОГО В СЕЛАХ УМАНСЬКОГО ПОВІТУ

П.П. Курінний увійшов у історію, у першу чергу, як археолог, але він був і відомим етнографом, засновником та першим директором Уманського краєзнавчого музею, був професором Українського Вільного Університету в Мюнхені, одним із засновників Української Вільної Академії Наук.

Фактори, що вплинули на вибір громадянської позиції та професії науковця, докладно викладені самим П.П.Курінним в слідчих зізнаннях, рукописах його батька П.Ф. Курінного(1852–1931pp.).У наукових розвідках С. Білоконя відображені окремі напрямки наукової діяльності вченого; прізвище вченого згадується у дослідженнях, присвячених діячам науки і культури Д. Щербаківському, Т. Мовчанівському та іншим; у дослідженні Т. Тимченко про київську школу реставрації станкового малярства визначено роль П.П. Курінного у налагодженні роботи Реставраційної майстерні Музею культів і побуту і розгортанні реставраційної справи в Україні; роль вченого у діяльності ВУАКУ висвітлено у дисертації С.І. Нестулі, Українському Вільному університеті – у дисертації О.Я. Гараніна, а також у дисертаційному дослідженні О.А. Денисенка тощо.

Петро Петрович народився у інтелігентній сім'ї м. Умані на Київщині. Батько був приватним адвокатом по селянських справах – за походженням з селян Трисаги (Свинарки) Черкаського повіту, кріпак по стану, що самотужки здобув початкову освіту та через канцелярію здобув юридичну освіту потрібну для фаху. Мама – Пелагея Іллінічна Жукова, була родом з Володимирівської губернії, дочкою механіка городищенського заводу.

Фактори, що вплинули на національне самовизначення та свідомість П.П. Курінного містяться у матеріалах слідства та особистій біографії. Він писав, що з раннього дитинства йому була доступна велика батькова бібліотека і книжки відчутно вплинули на особистість майбутнього вченого. Частими гостями

в домі були відомі в окрузі люди: П.Ф. Демуцький (хрещений батько сестри П. Курінного), А.С. Нечаєв та інші. Саме „музики Демуцького, співи А.А. Гончара, українство К.Л. Крамаренко, В.П. Суровцева були першими українськими вражіннями”. Великий вплив на нього справляли родинні вечірки та підготовка до екзаменів на квартирі В.П. Суровцева. За спогадами П. Курінного вони були веселі, з „виїздами за місто на конях, українським співом, декламаціями, дискусіями”. Духовність, культура, мораль, народу були тісно пов'язані з вірою, діяльністю церкви та носіїв її вчення. На формування Петра Петровича величезний вплив справив о. Феодосій Стрижевський, настоятель церкви св.Петра і Павла в Свиначці (Петропавлівці), який передавав вірянам високу місію – служіння українському народові та християнським традиціям.

Родинне виховання та українофільське оточення друзів родини, дало той духовний стержень, який став основою життєвої позиції П.П. Курінного.

Важливим етапом в формуванні світогляду П.П. Курінного було навчання в Уманській казенній хлопчачій гімназії протягом 1903–1913 років. Там майбутній науковець захоплюється гуртковою роботою.

П. Курінний серед однокласників-членів гуртка любителів старовини та етнографії. 1911 р.

(фото з архіву Інституту археології НАН України)

Зокрема, він був членом гуртка любителів старовини та етнографії, створеного відомим археологом та музейником Д.М. Щербаківським, який, залучивши широкі кола громадськості, розпочав археологічне та етнографічне дослідження Уманщини. П.П. Курінний згадує провчителя історії та географії Д.М. Щербаківського: „Він так захопив мене історією і археологією, що я зараз же почав збирати черепки і несподівано відкрив на полі с. Кочержинець рештки селища людини кам'яної доби на Україні т.зв. Трипільської культури (III–IV тис. до Р.Х.), що було справжнім відкриттям і раз і назавжди зв'язало мене з археологією, прихилило під авторитет Д.М. Щербаківського”.

Учитель став ідейним наставником П.П. Курінного і все подальше життя вони жили та працювали поруч до його трагічної загибелі в 1927 р. Як згадував П.П. Курінний: „...вчитель давав читати книжки з історії, етнографії, археології, українських класиків, закладаючи розуміння окремішності українського народу, його романтичної мистецької історії висоти, його закріпачення, несправедливого з ним поводження”.

Д.М. Щербаківський у колі учнів Уманської хлопчачої гімназії (фото з архіву Інституту археології НАН України)

Після закінчення Уманської хлопчачої гімназії, протягом 1913–1917 рр. П.П. Курінний продовжує навчання в Київському університеті св. Володимира. Тут, він наполегливо студіює історичні дисципліни, стає членом а згодом секретарем історико-етнографічного гуртка. На формування особистості майбутнього науковця великий вплив зробили справжні професіонали-археологи, історики, музейники: професори Давлот-Запольський, В.Ю. Данилевич, П.П. Смірнов, М. Біляшівський, Д. Щербаківський, В. Хвойко.” Наставники Д. Щербаківський, М. Біляшівський, В. Хвойко та інші сприяли зацікавленості П.П. Курінним історією, археологією, етнографією та музейною справою, що вплинуло на вибір роду його діяльності

***П. Курінний – студент 1 курсу. З братом Леонтієм і сестрою
Поліною (фото з архіву Інституту археології НАН України)***

Вирішальну роль, очевидно, відіграла практика під час навчання у Києві, яку майбутній археолог проходив у Київському музеї „Древностей и искусств” у В. Хвойки та М. Біляшівського.

У 1917 році П.П. Курінний став одним з фундаторів і членом ЦК охорони пам'яток старовини і мистецтва на Україні. За свідченням Петра Петровича: „...одночасно з Директором Львівського Музею Доктором Іларієм Семеновичем Свенцицьким та доктором Коцюбою, галицькими заложниками, що тоді працювали на тимчасових засадах в Київському Музеї..., склали статута і організували Комітет охорони пам'яток старовини, на чолі якого незабаром став, повернувшись з фронту Зам. Союзу академік М.В. Біляшівський”.

Після завершення навчання в 1917 р. Києві П.П. Курінний повертається до м. Умань і відразу включається в роботу. У 1918 він працює викладачем історії та географії Уманської класичної урядової гімназії, а з заснуванням Першої української громадської гімназії ім. Б. Грінченка його призначено спочатку викладачем, а з 1921 р. – директором. Молодий вчитель активно береться за відродження справи Д. Щербаківського, а саме координує роботу відродженого краєзнавчого гуртка, залучає до збору старовини гімназистів. Так, один з учнів П.П. Курінного – О. Грім – у своїх спогадах писав: „У вихідні, а часом і в робочі дні, ми охоче ходили з своїм учителем на розкопки в околиці міста Умані. Побували ми не раз в Білогрудівській дачі, Дмитрушках, Війтівці, Городецькому, Паланці, Сушківці, Піківці. ... Всі експонати, що мали музейну цінність, Петро Петрович приймав і впорядковував, виставляв на вітрини, наскільки дозволяло тісне приміщення”.

Згодом він стає фундатором і завідуючим Соціально-історичного музею Уманщини. У цей же час стає одним із засновників Комісії по охороні пам'яток мистецтва й старовини на Уманщині. Про авторитет енергійного історика свідчить той факт, що його обрано до складу бюро, завданням якого було налагодження зв'язків з Центральним комітетом охорони пам'яток старини і мистецтва на Україні в Києві, для надання

відповідних повноважень Уманському відділенню. Вже в квітні 1918 р. П.П. Курінний є дійсним членом ЦКОПСІМ в Україні. Під час перебування С.Петлюри в Умані він мав з ним розмову і звернувся з проханням „не допустити погромів та руйнування пам'яток культури”.

П. Курінний серед членів етнографічного гурту
(фото з архіву Інституту археології НАН України)

Працівники музею ті часи проводили розкопки, збирали старовину, скуповували за свої гроші та дбали про їх збереження в музеях, ними ж створеними.

Дослідник докладав чимало зусиль у всіх сферах історичної науки. Досить вагомим був його внесок у археологію. Зокрема, у 1918 на північ від Умані він виявив та ідентифікував Білогрудівську культуру.

Як свідчать щоденники батька, П.П. Курінний також багато сил віддавав створенню музею, бо вважав, „...що збереження духовної спадщини і пам'яті про минуле українського народу було, на його думку, запорукою існування нації, її майбутнього”. Шпальти газет рясніли його закликами до свідомих українців: „Фотографуйте все, на чому видно прояви життя українського

народу, записуйте пісні, колядки, щедрівки, казки, збирайте старовину”.

П. Курінний продовжував роботу над розбудовою музею. Зокрема, було організовано збір коштів на облаштування експозиції, а у 1919 р. археолог склав „Покажчик Історичного музею Уманщини в році 18-му”, який досі залишається одним з найцінніших джерел для вивчення історії створення Уманського краєзнавчого музею. Петро Петрович розпочав вести і першу інвентарну книгу.

Завдяки його старанням у 1923 р. для музею було надане окреме приміщення, в якому він знаходиться до сьогодні, а наступного року (чи того ж року) йому було надано статус державного та нову назву – Окружний соціально-історичний музей Уманщини.

У 1923 році він організував і провів ряд етнографічних експедицій у села Уманського повіту. Очевидно, між учасниками експедиції були розподілені села. П. Курінний збирав пісні та ігри у селах Коржовий Кут і Степківка. Зібрані матеріали він не встиг опрацювати, оскільки у 1924 році його було запрошено на постійну роботу у Київ. Проте він їх зберіг, надіючись колись повернутися до дослідження звичаїв і обрядів на Уманщині.

Розвиток подій у країні у наступні десятиліття, у першу чергу розгортання репресій проти науковців, представників культури, зневажливе і нігілістичне відношення до надбань попередніх поколінь не дало можливості П. Курінному реалізувати багато проектів. Численні матеріали, які вчений так і не зумів використати, на щастя, не пропали, опинилися у архівах і чекають своїх дослідників.

Зібрані вченим народні весільні пісні і дитячі ігри, які опубліковані у даній книжечці, зберігаються у Архіві Інституту археології НАН України(фонд 10). Вони є цінним джерелом для сучасних дослідників життя і побуту населення краю у минулому. Тому виникла ідея їх розшифрування і опублікування.

Під час роботи з ними впадає у вічі начебто певна неграмотність автора записів. Але це має своє певне пояснення. Насамперед, у гімназії офіційною мовою викладання всіх

предметів була російська. Побутове спілкування, як правило, теж велося на російській.

Крім того П. Курінний, як і інші його товариші, прекрасно володіли літературною мовою, аленамалися максимально використовувати народну розмовну мову. Тому записи від людей він старався робити саме на народній мові, спеціально зберігаючи всі особливості місцевого діалекту. Це посилювало наукову цінність інформації.

У результаті записи вийшли практично стенографічними.

Також вірогідним може бути те, що дослідник записував з голосу і тому старався зафіксувати всю інформацію, не витрачаючи часу на літературну обробку.

Не менш цінними є ілюстрації П. Курінного до окремих ігор. У міру своїх здібностей науковець намагався зробити їх описи зрозумілими, точними, об'ємнішими. Це теж значно підсилює наукову цінність матеріалу, зібраного дослідником.

Матеріали можуть бути цінними для студентів, вчителів, працівників культури, краєзнавців і всіх, хто цікавиться минулим краю.

Т. Г. Куринська

Зрн

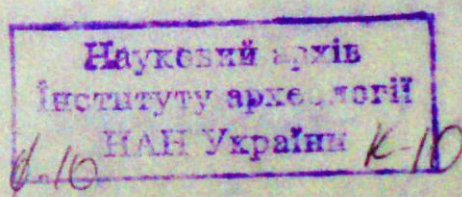
12 арк.

своєвіль

автограф

різн. редак.

укр мовою

1. НАРОДНІ ДИТЯЧІ ІГРИ

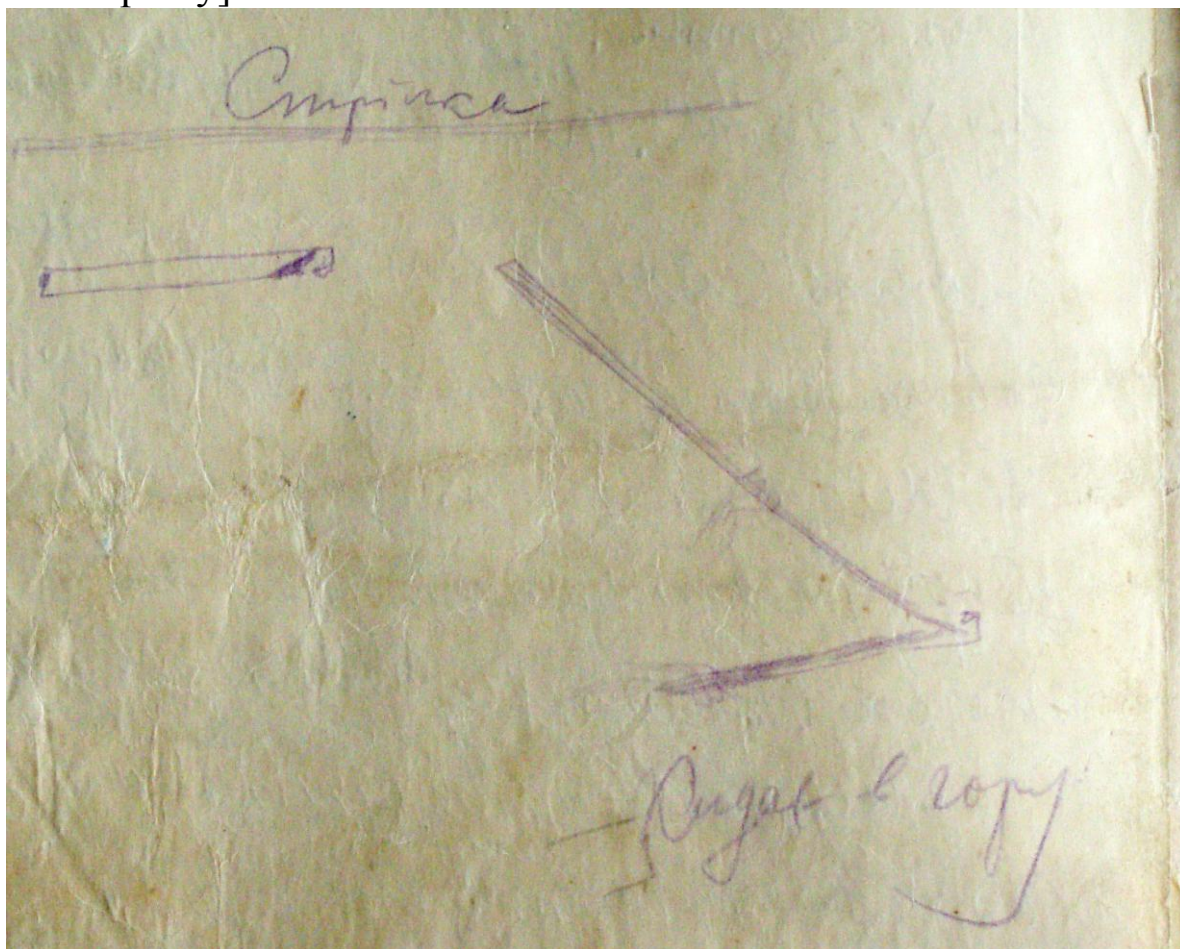
1. Гра у стрілки

С. Коржовий Кут. Хлопці-селяни від 8 до 12 років.

Беруть суху либоду або вчеретину завдовжки в сажень. Обдирають на ні листочки і після цього вона має зверху стрілку.

Після того беруть того ж самого матерялу завдовжки із аршин і вирізають із одного кінця карбик і він після того зверху.

Зробивши все, вони беруть стрілку, закладають в закарбований кінець, при його помочі кидають стрілку вгору. Вона летить високо і падає на землю. [Виграє той, хто вище підкине стрілку].

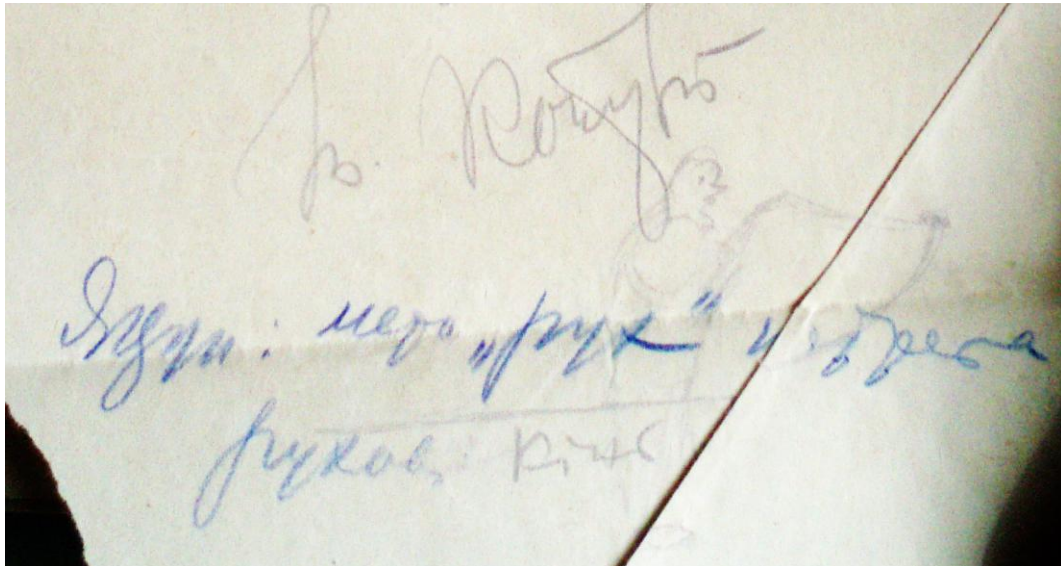
Ілюстрація до гри у стрілку (з архіву П.Курінного).

2. [Гра] в коня

С. Коржовий Кут. Діти селян від 3 до 9 років.

Більше всього грають тоді, коли багато порошу на дорозі.

Беруть сояшника, обрізують шапку, обивають землю коло корня, сідають на нього верхом, зав'язують з тої сторони, де була шапка, мотузочком і після цього беруть маленьку паличку і б'ють по тому коневі, бігаючи по вулиці.

Ілюстрація до гри (з рукопису П. Курінного)

3. Гра в пращу

С. Коржовий Кут. Із 8-12 9 років.

Хлопці-селяни, переважно осінню.

Беруть ремінець шириною в три пальці і діною в четверть. На кінцях цього ремінця прив'язують мотузочки по 1 ар[шину] кождий (одна сторона довша на 1 четверть).

Довший кінець намотують на указательний палець, а другий придержують в тій руці.

На ремінь кладуть картоплю, (котрої доволі багато залишається в полі після копки) і крутят-розмахують, а після пускають незамотаний кінець і картопля летить дуже далеко.

[Мета? Від кого].

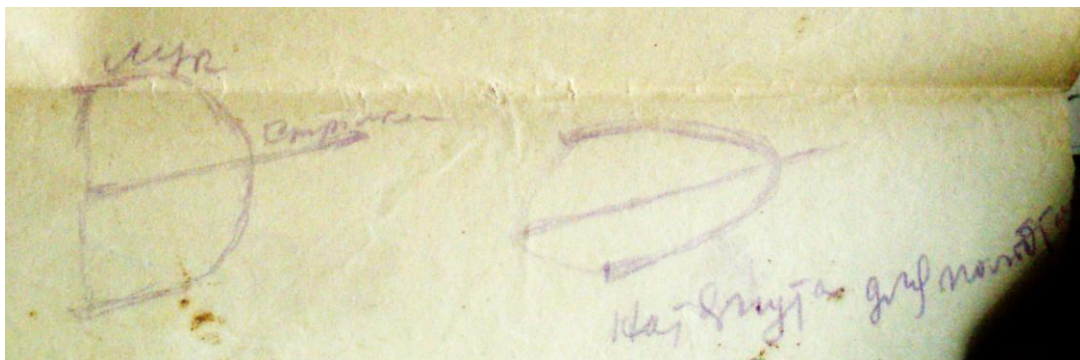
П. Курінний.

4. Гра в луки.

С. Коржовий Кут. Селянські діти років 6-12.

Переважно весною.

Згинають з будь якого дерева дугу з пів круга і зв'язують суконною ниткою. Тоді роблять не дуже грубу стрілку довжиною у 1 ар[шин]. На кінці загострюють або накладають пулю, виплавивши з неї оливу і тоді стріляють з неї вгору, так у що небуť цілючись.

Ілюстрація до гри (з рукопису П. Курінного)

5. Гра пукалкую

С. Коржовий Кут.

Діти селян від 3 до 9 років. Переважно пізньою осінню і зимою.

Вирізають бузини, вибирають середину, а потім приробляють шпіня аби він був чуть коротче від пукалки.

Пукалка робиться не довше як на четверть. Тоді робляться із клоччя пулі. Їх треба дві.

Вона запихається шпінтом в один кінець, а після закладається друга і знову пхається шпінтом. В той час перша пуля вилітає і дає вибух.

П. Курінний.

6.

Дубова.

Юльця Юхимівна Куйбіда. Дочка співробітника ½ року.

1. Забавляється ляльками, при цьому колише та співає: „а-а-а”.

2. Дуже любить читати книжки. Бере книжку, перелискує її, щось шепче, водячи по стрічкам рукою.

3. Робить хатки з квадратних дощочок. І коли вони падають, кричить: „Гоп”.

П. Курінний.

7. Ворона

С. Коржовий Кут.

Селяни: хлопці і дівчата від 8-12 років. Весною.

Одна дівчина вибирається за квочку, а друга за ворону.

До квочки чіпляються усі ігреки, які є курчатами. Після того ворона стаючи перед квочкою каже: „Карр! Я їсти хочу твоїх курчат”.

Тоді квочка каже: „Ізіж свої колінця”.

Ворона каже: „Мої колінця дорогі”.

А квочка каже: „А мої курчата дорогі”.

Після того ворона починає бігати, намагаючись вхопити котресь курча, а квочка старається не дати. А всі держаться один за одного, повертаються за квочкою куди вона йде.

Ворона ганяється за ними, намагається відірвати кінцьового.

Після, коли відіб’є всі, то починає ворона копати ямку.

Квочка питає: „Нащо ти це робиш?”

Ворона відказує: „Кашку варити”.

Квочка питає: „Нащо тобі кашка?”

Ворона відказує: „Курчат годувати, щоб потім їх поїсти”.

Тоді квочка наближається до дітей, що стоять позаду ворони і кричить: „Тікайте, діти, до мене!”

Діти, почувши голос мами, починають тікати і кричати: „Ціпі, ціпі”, квочка починає: „Квок, квок...”

І знов чіпляються всі за квочку, починається гра.

Ілюстрація до гри (з рукопису П. Курінного)

П. Курінний.

8. Гра в казни

С. Коржевий Кут.

Селяни: хлопці-селяни від 8-14 років.

Копають стільки ямок, скільки душ приймає участь в грі. Потім починають качати м'ячом по ямках.

Кожен із гравців знає свою ямку і коли в чії зопиниться м'яч, то він бере його і підкидає догори не високо три рази і ловить, а решта в той час старається утікати як найдалше.

Тої, підкинувши три рази, ціляє м'ячом кого небуть із грачів.
Коли не вцілить, то кидається в його ямку паличка, котра зветься казною.

А коли кого вцілив, то тоді той хватає м'яча і з того місця б'є другого.

І так грають, качаючи по ямках, пока нема в кого п'ять казнів в ямці, то тоді його казнують.

Одміряють від ямок 15 ступнів і той, хто має п'ять казнів, має стати на кінці лінії, той, хто не має в ямці ні однієї казни, має поцілити у нього 5 разів м'ячом, а решта стільки раз, скільки у кого в ямці казнів.

П. Курінний.

9. Гра в деркача

С. Коржевий Кут.

Селяни: хлопці і дівчата від 10-14 років.

Насамий перед беруть вилику палицю і виміряються, кому жмурити. Чія рука окажется на кінці палиці, то той жмуриться, а решта починають ховатись.

Коли всі поховаються, то той, що жмурить, починає шукати.

Коли кого знайде із тих, хто ховається, то зразу кричить: „Дир!”.

І тої замічений йде жмурити.

П. Курінний.

10. Гра в батіжка

С. Коржевий Кут.

Селяни-хлопці від 6-12 років.

Беруться за руки, стають в одну шеренгу. Самий найсильніший стає на правий фланг.

А тоді повертається на ліво на повний оборот і починає бігти, а всі інші за ним.

Він моментально повертає на право так, що хто крепко не диржиться, біжить в протилежну сторону або падає.

П. Курінний.

11. Гра в качок

С. Коржевий Кут.

Селяни-дівчата від 7-12 років.

Граються весною.

Одна з дівчат, котра хоче, стає на середині, а решту стають кругом неї, беруться за руки і бігають кругом неї і кричать: „Ка”, ка”.

А та, що в середині кола, вибігає з середини в дірку [що утворилася в результаті розриву кола] і собі кричить: „Ка”, ка”.

П. Курінний.

12. Гра в гусей

С. Корж. Кут

Селяни-дівчата від 7-12 років.

По череді дівчата бувають бабами і гонять гусей в поле пасти.

Одна з них буває вовком (теж по черзі).

Вовк йде і сідає в стороні, а гуси пасуться.

Тоді баба каже: „Сю, сю, гусоньки додому”.

А гуси запитують: „Чого?”

„Бо вовк за горою”.

Гуси запитують: „Який?”

„Сірий, білий, волохатий. Тікайте добре до хати”.

Гуси біжать до баби, а вовк ловить. А кого піймає, то забирає із собою.

13. Гра у тіліфона

С. Корж. Кут.

Селяни хлопці і дівчата від 10-16 років.

Сідають у ряд і самий крайній рахується тіліфоністом і каже яке небудь слово.

І коли останній скаже те саме слово, не змінивши його, то той стає тіліфоністом.

14. Гра в кабака

С. Корж. Кут.

Хлопці і дівчата від 8-16 років.

Стають всі кружка, а їден посередині.

Тої, що посередині, запитує всіх, показуючи догори: „То що?

Відповідь: „Небо”.

А потім показуючи до низу: „А то що?”

„Земля”.

„А в землі що?”

Відповідь: „Кості”...

[Той, що посередині, запитаннями старається розсмішити учасників гри].

В цей час, хто засміється, стає чортом і переходить в друге місце.

Так збереться скільки небудь чортів.

Тоді ангели, ті що не сміялися, стають у дві шеренги і пропускають проміж себе чортів, б'ючи їх кулаком в спину хто скільки встигне.

І це рахується, переганяють чортів на гречку.

15. Гра в красок

С. Корж. Кут.

Хлопці, дівчата від 7-16 років.

Всі сідають в ряд. Один із них обертається чортом, другий – ангелом, третій – бургаром.

Чорт йде на сторону, а ангел сідає в стороні, рядом з останніми, а бургар кидає краски, ходячи, кожному [шепочучи назву] під вухо тихенько.

Тоді, коли розіклали краски, підходить чорт і каже: „бом”, „бом”.

Бургар питає: „Хто прийшов?”

„Чорт з горбом”.

„За чим?”

„За краскою”.

Тої, що розкладавав краски питає: „За якою?”

Чорт називає яку небуть краску.

Коли є така така краска, то [той] йде до чорта.

Тоді підходить ангел і каже: „дзінь”, „дзінь”.

Бургар питає: „Хто йде?”

Відповідь: „Ангел”.

Бургар питає: „За чим?”

Ангел відповідає: „За краскою”.

Бургар питає: „За якою?”

Тої називає і коли вгадає, то та краска йде до ангела

Після всього, ті що попали до ангела перегонять тих, що попали до чорта на гречку. Стають у дві шеренги і чорт із своїми перебігають поміж них, а ті б’ють їх кулаками.

16. Гра у весілля

С. Кор-Кут.

Хлопці, дівчата віком від 7 до 12 років.

Насамий перед прибираються. Зроблять хату, а потім церкву. Тоді приготують гобід, посуд, все це з болота. Після того розплітають одну із дівчат. Накладають вінок, розчісують волосся. Молодому із буряну чіпляють букет і тоді йдуть до церкви вінчатися.

Там єден із хлопців їх вінчає. Накладає обручки пороблені з болота, а після того звінчавшись, йдуть до хати і співають:

„Схилилася вишня
з верха до коріння,
звінчалася молода (ім'я)
з ранку до полудня”.

Після того гобідають, тоді виходять надвір, танцюють, а тоді полуднують.

Після того покривають.

Після того вбирають старшу дружку і проводять її.

Після всього лягають спати.

П. Курінний.

17. Сир масло свині пасло

С. Кор-Кут

Хлопці і дівчата від 7-16 років.

Сідають всі кружка, оден бере платочок тай ходить позаді.
Коли кине під кого платочок тої схватюється і доганяючи його
б'є, а тої має сісти на його місце.

Тоді ходить тої, що залишився з платочком.

П. Курінний.

18. Гра санками

С. Кор-Кут.

Селянські хлопці Алексії Роман Нежурбіда 6 років.

Бере санки і волочить їх за собою. В хаті і надворі зімою.

19. Гра в синопка

С. Кор-Кут.

Дівчата і хлопці від 7-20 років. Селяни.

Стають хлопці з дівчатами по двоє кружка на стипку (?) так,
що одна пара від другої стає на сажень 7.

Єдна душа ходить всередині.

Підходить до кожної пари по черзі і запитує: „На чому
стоїш?”

Відповідь: „На ринку”.

„Що продаєш?”

Відповідь: „Дитинку”.

„А що хоч?”

Відповідь: „Сім кіп. Коробочку маку, насипати в с...у”.

Коли запитують то обидва біжать до зада сусідської пари, і
котрі скоріш добіжать, то тої стають, а котрі після тої, то починає
питати і так дальше.

П. Курінний.

(У рукописі дана гра перекреслена П. Курінним – П.Г.).

20. Гра в жмурки.

С. Корж-Кут.

Хлопці і дівчата від 6-15 років.

Сходяться хлопці і дівчата, назначають одного, щоб жмунив, а самі йдуть ховатись.

Той хто жмунив, заплющує в той час очі, а решта ховаються. Як усі поховаються – то той що жмунив йде шукати. Коли кого найде і покіцяє (тобто дожене і вдарить рукою) то тої уже жмунив, а всі остальні ховаються.

П. Курінний.

21. Гра стрільба з пугачів

С. Корж.- Кут.

Хлопців селян 12-17 років.

Зараз в святки.

Деякі заможніші покупили пугачі, а бідніші, котрі не мають за що купити, то роблять, а корки їм доставляє один із їх товаришів Сирота Кротік Микола. До котрого всі його товариші беручі від батьків, що попав тащить і вимінюють корки.

Вечером без перерви по всім селі стріляють із пугачів.

П. Курінний.

22. Гра в городок

Село Коржовий Кут
Селянські хлопці від 7-16 років.
Весною переважно.

В грі потрібно 8 душ. Ці 8 душ паруються по 2 і потім вимірюються на палиці, чия рука опиняється зверху, тої іде за город, а чия на споді – то тої в город.

Після цього ті, що в городі 4 йдуть в город, а ті, що за городом стають по вуглах квадратної площі сторона котрої має 12 ступнів.

Тоді починають перекидати поміж себе м'яч і хто пійма із них м'яч, тої б'є тих, що в городку.

Коли кине м'яч і поцілить кого – небудь із тих, хто тоді вибивають ті, що стояли по вуглам, тікають кому куди зручно, а ті що в городку хватають м'яч, ціляють кого-небудь із тікаючих.

Коли вдасться їм поцілити кого із тікаючих то тоді тої виходить із гри, а коли ні, то виходять тої, котрого поцілено в городку. І гра продовжується далі із остальною кількістю.

Коли тої, що стоїть на вуглі, не попаде того, що стоїть в середині то виходить із гри одразу.

Гра продовжується допоки із якої небудь сторони не вийдуть всі.

Коли раніше вийдуть із гри ті, що за городом, то вони кидають свої пости, а на їх місце стають ті, що були в городі і т.д.

П. Курінний.

23. Гра в бурди або Цура

с. Коржовий Кут.

Хлопці селяни від 8-16 років.

Осіnnю і зимою переважно.

Душ не обозначено скільки буває. Вимірюються по два на палиці і одна сторона йде в один бік, а друга – в другий.

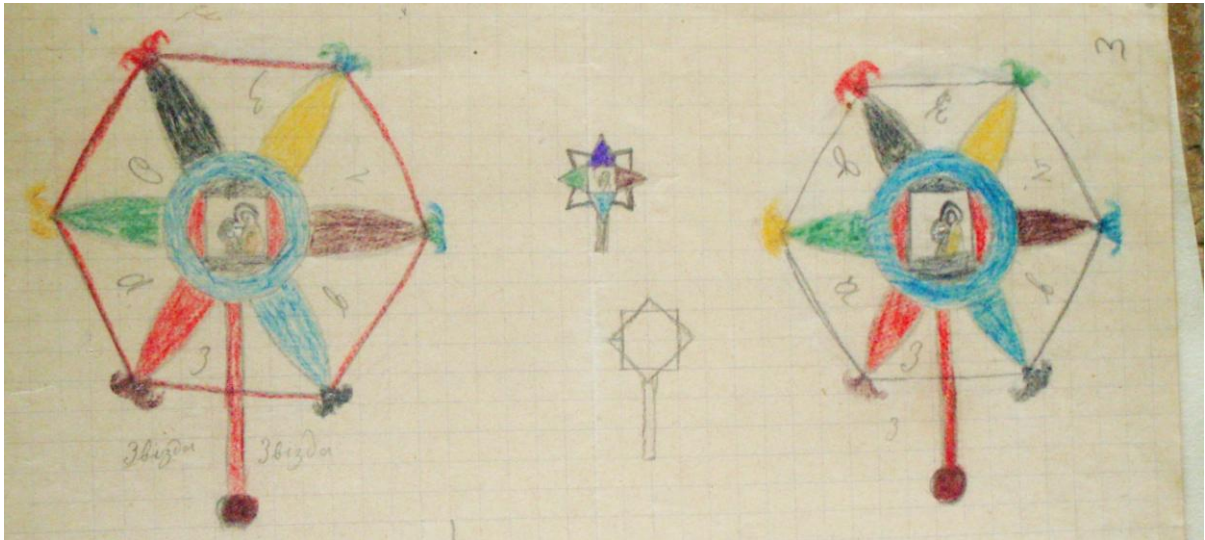
Потім обозначають поле гри, довжиною сажнів 50, де обозначаються границі.

Тоді беруть квадратову колодочку, або яку-небудь колодочку, виходять всі на середину поля із гідними палицями і тоді починають гру.

Кидають колоду на землю і одна сторона намагається її загнати на єдну сторону, а друга – на другу.

Котра сторона раніше зажене за границю, то тоді рахується, що вона дала тій стороні бурду і міняються сторонами поля, єдні йдуть на одну границю, а другі – на другу і гра починається знову.

П. Курінний.

Ілюстрація П. Курінного

Нова рада стала

Нова рада стала,
Що на небі хвала,
Звізда ясна над вертепом
Увесь мир осяяла.

Пастушки з ягнятком
Перед тим дитятком
На колінця припадають,
Царя Бога восхваляють.

Ой ти, Царю, Царю,
Небесний шафарю,
Пошли, Боже, многі літа
Цьому дому й господарю.

Щоб і хліб родився,
Щоб і скот плодився,
А щоб же наш пан-хазяїн
Ні об чом не журился.

Умань. Савіцький.
[Записав] П. Курінний.

2. ВЕСІЛЬНІ ПІСНІ

Уманський округ, Уманський район, село Степківка

1.

Ой тихо тихо – (2
Дунай воду хитає.
А й ще тихіше
мати дочку питає: – (2
Донечко моя:
чи їла ти чи пила – (2
Якби я їла,
я б з вами не сиділа – (2
Якби я пила,
я б до вас не говорила. – (2
Клали піріжки
та дивились басом – (2
Та щоб не брали дружечки
у рукава часом. – (2
Клали капусту
крутили головою
Не їж невістко,
будеш їсти зі мною – (2

(Співається тоді коли прийдуть від його до молодої).

Співали: Настя Мороз і Софія Пустумитенко.
Записав П. Курінний.

2/ X 1923.

2.

Ой сідай, сідай, тихий голубочку,
у вишневим садочку. – (2
Гой уже тобі кривди не буде,
Як і галочкам твоїм – (2
Гай сідай сідай, молода (ім'я)
у молодого (ім'я) на посаді.
Гой тобі кривди не буде
ні дружечкам твоїм. – (2
(Коли прийдуть до молодого на гобід)
2/ X 1923

Записав П. Курінний.

Степківка

3.

Ой гоже гоже, мій милий Боже,
що ж бо я наробила – (2
Я ским ходила ским говорила,
той стоїть за дверима – (2
Ским не зналася, не стрічалася,
с тим стала звінчалася. – (2
Гой не стій не стій за двірочками,
не моргай брівочками – (2
Буду стояти, буду моргати,
ти ж не хотіла мене ждати – (2
Гой не стій, на дуду не грай,
мого серденька не край – (2
Буду стояти, буду на дуду грати,
ти ж не хотіла мене ждати – (2
Я ским ходила по захід сонця,
той стоїть край віконця
Я ским ходила по захід місяця,
нехай він повішеться – (2
(Співають коли покривають)

19/ X 1923

Записав П. Курінний.

4

Люта зіма, а я весни жду,
посадила василечки

у вишневим саду.
Уже мої василечки доспівають,
а вже мою русу косу розплітають.
Уже мої василечки доспіли,
уже мою русу косу розплели.
(Як розплітають)
19/ X 1923
Записав П. Курінний.

5.

Неничко, голубочко – (2
Злий мені головочко – (2
В останю суботочку – (2
Злий мені горілкою
в останнії раз дівкою.
Зачиши гладесенько – (2
Заплити дрібнесенько – (2
Будуть дружечки розплітати,
будуть над косою дрімати.
(Як розплітають)
19/ X 1923

Записав П. Курінний.

Степківка

6.

Ти ж батечку мій
не жалісливий,
ти ж мене не жалуєш – (2
Віддаєш мене через гороньку
в чужую сторононьку.
Чужа сторона,
Чужіє люди,
там мені горе буде.
Самі сідають вечеряти,

а мене посилають поводу.
З сердця тай завідерця,
тай до броду по воду – (2
Перстені мої срібні золоті,
засвітіт до кирниці
Відерця мої полівянії
наберітєсь водиці – (2
Щоб вгодити свєкрусі й зовисі,
Принєсла води подала пити – (2
[Загадали ?] ложечки мити – (2
Мила ложечки,
гобляли слізки
що буду вечеряти. – (2
Моявечері під накрівками,
в коморі під ...(?нерозбірливо).
19/ X 1923

Записав П. Курінний.

Степківка

7.

Тиж казав, соловейку,
що в сад политиш.
Тиж казав, товарише,
що мене візьмєш.
А тепер товарише мед горілку п'єш.
Тиж казала, товаришко,
що мене заждєш.
А тепер же, товаришко,
за другого йдєш.

(Вечорниці)

19/ X 1923

Записав П. Курінний.

Степківка

8.

Ой горі ой на горі – (2
Стояло два яворі – (2
Сиділо дві голубки – (2
Сиділи вони – (2
Зірвались, полетіли
до нової хатини,
До бідної сиротини
Чи не жаль тобі, Боже, – (2
Що сиротина плаче.
Як сиротина плаче, – (2
До столу припадає,
До столу припадає,
що матінки не має. – (2
(Як прийдуть від молодика)
19/ X 1923

Записав П. Курінний.

Степківка

9.

Ненечко моя
та рідненька,
Снився мені сон
та дивненький.
Що наше та подвір'ячко
чорним шовком
та обсновано. – (2
Чорним шовком обсновано,
Срібним золотом обсипане,
калиною обтикане
Ой я, доню, цей сон відгадаю:
Цей чорний шовк, то коса твоя,
Срібне золото, то сльоза(?) твоя
Калинонька
то краса твоя. – (2
19/ X 1923

Записав П. Курінний.

Степківка

10.

Лети, соловесчку,
поперед нас
та занеси звісточку
перш за нас.
Нехай вийде стара ненька.
Не сама я йду
з паничом,
Та й то з паничом
як з мужиком.
Зав'язав піп ручки
рушником.
А зв'язав тії ручки,
щоб не було розлучки.
(як ідуть з церкви до його)

19/ X 1923

Записав П. Курінний.

Степківка

11.

А попід лісом
доріжечка витая (2
Їхав молодий (ім'я)
з своїми боярами (2
Йому калина
дорогу заступила
Вийняв шабельку,
став калиноньку рубати.
Стала калина
до нього розмовляти: (2
Не рубай мене
гострою шабелькою, (2
Гобвини мене
червоною китайкою. (2
Бо не для тебе
ця калина садяна (2
Бо не для тебе
молода (ім'я) спорядяна (2
(як йдуть від його до молодой)

19/ X 1923

Записав П. Курінний.

Степківка

12.

Ой мати сина
в чужину виражає (2
Як виражала,
хорошо навчала: (2
Ой не пий синку
першого перепоя (2
А вилий, синку
коникові на гриву, (2
А щоб у коника
золота грива стала, (2
А щоб на тебе
ласкава теща була (2
(як іде молодик до молодої)

19/ X 1923

Записав П. Курінний.

Степківка

13.

До дівки молодий (ім'я)
до дівки.

Набири в кармани
горілки,
Бо там чужая
сторона

Щоб нам не було
сорома

19/ X 1923

Записав П. Курінний.

Степківка

14.

Куди доню вибираєшся,
що біленько вмиваєшся.
Чи до турків, чи до татарів,
чи до тих проклятих жандармів.
Під гори криминистії
до свекрухи норовистої.
Вона мені норови покаже,
на всю нічку роботи закаже. (2
Сама піде тай спатоньки ляже.
Мене аж серденько болить
йду до столу ?
вона не говорить.
Мене аж серденько в'яне
йду до столу
А вона косо гляне.
Обізвалась найменша зовиця

Вона ж мені як рідна сестриця.
Нащо, мати,
чуже дитя брати,
якщо йому їсти
не давати
Як не їсти не пити,
за чим воно буде в світі жити.
(вечорниці)
19/ X 1923

Записав П. Курінний.

Степківка

15.

Ой ненечко та негай мене (2
Йдуть люди, то відай мене
Бо в свекрухи легесенько робити
Що нікому ой не догодити (2
Мию ложки, перемиваю,
мету хату, перемітаю,
Стелю постіль, перестиляю,
місю діжку, перемісюю.
19/ X 1923

Записав П. Курінний.

Степківка

16

Ой звідки ти, моя нене, дивилася,
З якої я доріженьки прибилася.

А прибилася з доріжки далекої.
Щось не видно моєї неньки рідненької
Тільки стоять чужі ненька на порозі
(як придуть від молодика)
19/ X 1923

Записав П. Курінний.

Степківка

17

Я ходила молода (ім'я) по над воду,
Та носила щуку рибу під полою.
Та пустила щуку по воді
Прибудь моя неничко хоть теперички мені.
Ой рада б я, моя доню, прибути тобі,
Насипало сирії землі на груди мої.
Насипало сирії землі на груди мої,
А склалися білі ручки на хрест на мені. (2
Зліпилися карі очі на всі ночі,
тепер тобі, моя доню, не до помочі.
Ой є в тебе, моя доню, рідненької тітка,
Нехай тебе спораджають як матінка.
19/ X 1923

Записав П. Курінний.

Степківка

18.

Вдорожку молода (ім'я)
насипав молодий (ім'я) горошку.
Біжи, молода (ім'я) позбирай,
до молодого (ім'я) на вечеру поспішай.
19/ X 1923

Записав П. Курінний.

Степківка

19

Ой гордая та препишная дружечка (2
Ой гордого та препишного батенька (2
Не знала вона а що з гордості почати.
Та повилася та хмельом та зеленим до неба.
Та спустилася дрібним дощиком на землю,
Та вкотилася сонцем віконцем до хати.
Покотилася дорогим зерном по столу.
Тай своєму тай батенькові на славу.

19/ X 1923

Записав П. Курінний.

20

Ой в сіночках голубочок гуде,
А в світлонці пролітається,
Катерина й виражається (2
Свої неньки споряжається.
Ой неничко та голубочко, (2
Яких мені дружечок брати.
Проси, дочко, всю родиночку
й найменшу дитиночку
Близенькою і далекою,
і вбогую, і багатую.

19/ X 1923

Записав П. Курінний.

21.

Бувайте здорові,
панове сватове,
за нами виходьте
тай зараз уходьте.
Та наказуйте ворем (?),
щоб було буярове зоре.

19/ X 1923

Записав П. Курінний.

22.

Село Турбівка Київщина.
– записано від А. Грабовецького

Ой зарже, зарже вороний кінь
З чужого поляйдучи.
Ой що зачула моя дівчина
Білу постіль стелити.
Ой як зачула, важко зітхнула,
Сердешна заплакала:
Принеси, боже, на білеє ложе
Кого я люблю дуже.
Ой чом не прийшов,
Як місяць зійшов.
Як я тебе чекала.
Чи коня не мав, дороги не знав
Чи ненька не пускала.
Я коника мав, дороженьку знав
І ненька позволяла.
Найменша сестра, бодай не зросла,
Сіделечко сховала
Ой не їдь, братко, не їдь рідненький
До теї єдиниці.
Ти в неї вп'єшся, з коника вб'єшся....

ЗМІСТ

Передмова: Етнографічні студії Петра Курінного в селах Уманського повіту (доцент П. Горохівський).....	4
Частина 1. Народні дитячі ігри.....	13
Частина 2. Весільні пісні.....	28

П.П. Курінний

ЕТНОГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ

Підписано до друку 23. 06. 2014. Формат 60х90 1/16

Папір Кум Lux

Обл.-вид. арк. . Ум. друк. арк. .

Тираж . Зам. № .

Віддруковано з оригінал-макета

ПП Жовтий О.О.

20300, м. Умань, вул. Садова, 28

(УДПУ, навчальний корпус № 3, к. 112, 327, 328)

Тел. 8 067 77 30 197

047 44 5 21 66

067 77 30 197

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до Державного реєстру видавців, виготівників

і розповсюджувачів видавничої продукції

Серія ДК, № 2444 від 22.03. 2006 р.

Видруковано на цифровому дублюаторі Ricoh